

miön monimuotoisuuden ja ristiriitaisuuden havaitsemista. Tuloksena on ollut yhdenmukainen mutta samalla melko stereotyyppinen kuva Ranskan suuren vallankumouksen ja Napoleonin sotien vaikutuksesta maallistumiseen Saksassa.

Lehmann osoittaa vakuuttavasti, miten toisaalta kunakin vuosisatana aina 1500-luvulta lähtien voidaan havaita uskonnon syventymistä ja uskonnollisen aktiivisuuden kasvua ja toisaalta niiden vähenemistä ja laskua. Sekä reformaation vuosisadalla että 1700-luvulla oli siis tekijöitä, jotka sekä hidastivat että kiihdyttivät sekularisoitumista. Kyse ei kuitenkaan ollut samoista ilmiöistä vaan kullakin aikakaudella juuri sille ominaiset seikat vaikuttivat sekularisoitumiseen. Tämä havainto selittää käsittäkseni uskotavasti sekularisoitumisen luonnetta samanaikaisesti ”hitaana ja nopeana ilmiönä” sekä liittää yhteen vaatimuksen tarkastella maallistumista sekä lyhyen että pitkän ajan muutoksena.

Kirjan kuudennessa luvussa Lehmann on omimalla tutkimusalueellaan, kriisin teologiassa. Lehmann esittää, että väkivaltaisten tai traumatisoineiden ilmiöiden ja aikojen ymmärtäminen edellyttää nykyistä huomattavan paljon laaja-alaisempaa analyysiä taiteen ja kirjallisuuden tutkimuksesta psykologiaan ja psykiatriaan, politiikan tutkimuksesta kirkkohistoriaan. Sota ja väkivallan uhka lisäävät tunnetusti toivoa pelastumisesta, joka voi transsendoitua eskatologiseksi pelastustoiivoksi (Erlösungsensucht). Pelon ja välittömän vaaran väistyessä muuttunut uskonnollinen tietoisuus ei enää sovellu konventionaaliseen uskonnon harjoittamiseen. Tämä havainto selittää ainakin osaltaan, miksi sodan aikaista kohonnutta uskonnollisuutta seurasi rauhan palattua nopea lasku. Lehmannin päättelyyn on helppo yhtyä, joskin traumojen käsittelyn muut kuin uskonnolliset tavat olisi ollut tarpeen analysoida tässä yhteydessä. Eskatologisista odotuksista reaktioina ajallisiin ja historiallisiin

muutoksiin on kysymys myös teoksen seitsemännessä luvussa, jossa Lehmann tarkastelee kysymystä pietismin synnyn ja sekularisoitumisen suhteista.

Lehmannin monista keskustelukumppaneista kannattaneen nostaa lopuksi esiin Jürgen Habermas. Habermas päätyy käsitykseen, jonka mukaan uskontojen kehitys tulevaisuudessa on kytköksissä siihen, miten uskonnolliset yhteisöt sopuivat liberaalin demokratian oikeudellisiin ja poliittisiin vaatimuksiin. Tämä sisältää hänen mukaansa kolme konkreettista ehtoa. Kirkkojen ja uskonnollisten yhteisöjen on kyettävä selvittämään niiden välillä vallitseva ”kognitiivinen dissonanssi”, mikä tarkoittanee konkreettisesti uskontodialogia eli kykyä osapuolien väliseen kunnioittavaan keskusteluun. Toisekseen niiden on kyettävä sopeutumaan siihen, että tieteellinen maailmankuva perustuu immanenteille tosiseikoille, sekä kolmanneksi hyväksymään se, että modernin oikeusvaltion pohjana on profaani moraalit. Mikäli ne näissä suhteissa epäonnistuvat, uskonnon marginalisoituminen Habermasin mukaan yhteiskunnallisena ilmiönä kiihtyy ja uskonto redusoituu entistä selvemmin yksityisasiaksi.

Palaan vielä alkuun. Pohtimisen arvoinen kysymys nimittäin on, voisiko taannoisen ”homoillan” tiivistää siten, että kirkosta eroamaan päätyneiden keskuudessa usko siihen, että Suomen evankelis-luterilaisesta kirkosta on nämä ehdot täyttämään, lopahti viimeistään keskustelun kuluessa. Kokonaan toinen asia on, olivatko heidän johdopäätöksensä hätiköityjä tai suorastaan virheellisiä. Maallistumisen kannalta viimeksi mainituilla seikoilla ei kuitenkaan ole merkitystä, sillä maallistumisessa ei lopulta ole kyse viileään rationaaliseen harkintaan perustuvista valinnoista vaan aivan toisenlaisista muutoksista.

ESKO M. LAINE
DOS., HELSINKI

YOSEF GARFINKEL & SAAR GANOR

Khirbet Qeiyafa Vol. 1
Excavation Report 2007–2008. Israel Exploration Society – Insitute of Archaeology, The Hebrew University of Jerusalem. Jerusalem 2009. 304 s.

Khirbet Qeiyafan rauniokaupunki sijaitsee Israelin (Palestiinan) rannikkotasangon ja Juudan vuoristoalueen välisellä kukkulaisella alueella. Välittömästi Khirbet Qeiyafan eteläpuolella avautuu Vanhasta testamentista tuttu Tammilaakso, missä Daavidin kerrotaan voittaneen filistealaisen Goljatin.

Khirbet Qeiyafassa suoritettujen kaivaukset ovat saaneet huomattavaa mediahuomiota raunioilta löytyneen varhaisen piirtokirjoituksen ansiosta. Khirbet Qeiyafan pääarkeologi Yosef Garfinkelin mukaan piirtokirjoitus on vanhin koskaan löydetty heprean kielellä kirjoitettu teksti. Kaivausten tulosten kerrotaan myös osoittavan, että Juudan kuningaskunta käsitti laajemman alueen kuin vain Jerusalemin välittömän ympäristön jo kuningas Daavidin aikana. Khirbet Qeiyafa olisi ollut Juudan hallussa ollut linnoituskaupunki rannikon filistealaisia vastaan. Khirbet Qeiyafan kaivaukset vahvistaisivat siten uskoa Vanhan testamentin kertomuksiin varhaisen kuningasajan suhteen ja heikentäisivät niin sanottujen minimalistien näkemyksiä, että 900-luvulla Jerusalem on ollut vain pieni paikallinen keskus.

Khirbet Qeiyafan kaivausraportin ensimmäinen osa on julkaistu hyvin nopeasti kaivausten toteuttamisen jälkeen. Kaivaukset toteutettiin vuosina 2007–2008 ja ensimmäinen kaivausraportti ilmestyi vain vuotta myöhemmin. Poikkeuksellisen nopea julkaisuvauhti on erityinen ansio, koska usein kaivausraportit ilmestyvät jopa vuosikymmeniä kaivausten jälkeen. Paljon julkaisuutta saaneet Khirbet

Qeiyafan kaivaustulokset ovat nyt helpommin koko tiedeyhteisön arvioitavana.

Raportti on selkeästi kirjoitettu ja myös helpokäyttöinen mikäli päämääränä on saada nopeasti tietoa kaivauskohteesta. Kirja sisältää paljon kuvia ja karttoja, joiden avulla lukija saa helposti yleiskuvan Khirbet Qeiyafan kaivauksista, kaupungin historiallisesta kontekstista, sijainnista ja lähiympäristöstä. Valokuvat ja piirrokset tukevat tekstiä ja ovat paikoin hyvinkin informatiivisia.

Kaivausalueiden kuvaus viidennessä kappaleessa on jaettu asianmukaisesti erillisiin rakennuksiin ja niiden eri huoneisiin ja muihin rakenteellisiin osiin. Kuvaus on kuitenkin varsin pintapuolista. Vaikka runsaat kuvat ja piirrokset paikkaavat tätä puutetta, suppeus on paikoin häiritsevää. Esimerkiksi alueen B rakennus I koostuu kolmesta hyvin säilyneestä huoneesta. Yhden kymmenen neliömetrin kokoista hyvin säilynyttä huonetta kuvataan vain kahdella lauseella (s. 98), joissa kerrotaan huoneen koko sekä lattialta löytyneiden viiden keramiikka-astian tyypit. Tekstissä ei kerrota astioiden rekisteröintinumeroa tai lokusta, joten niiden löytäminen keramiikkaa käsittelevistä kappaleista 6 ja 7 on vaikeaa. Seuraavalla aukeamalla (s. 101) sijaitsevasta kuvasta lukija voi päätellä, että huoneesta voisi kertoa paljon muutakin. Kuvasta näkyy symmetrinen kuoppa, joka on selvästi ihmisen tekemä, mutta sitä ei selitetä. Viereistä muuria kuvaava teksti kertoo, että yksi muurin kivistä on aikaisemmin ollut masseba. Vasta myöhemmin lukija huomaa, että esineelle on omistettu kokonainen kappale (kpl 10). Viittaukset lisäinformaatioon kirjan muissa osissa puuttuvat yleisesti, joka vaikeuttaa kirjan käyttöä huomattavasti.

Viidennen kappaleen kuvausta täydentää osin kappale 16, joka koostuu aluejohtajien kentällä tekemistä huomioista ja muistiinpanoista. Kappale 16 on kuitenkin vaikeakäyttöinen, koska se on jaettu kai-

vettujen ruutujen mukaan. Tietoa ei ole vielä purettu lukijaystävälliseen muotoon. Toisaalta viides kappale on osin niin puutteellinen, että täydentävää tietoa sisältävä kappale 16 on välttämätön. Esimerkiksi lokusnumeroita ei mainittu lainkaan viidennessä kappaleessa (satunnaisia lokusnumeroita löytyy pohjapiirroksista) vaan niitä täytyy etsiä kappaleesta 16. Kappaleiden välisen informaation yhdistäminen on jätetty lukijan tehtäväksi. Lukijalle jää kaikkiaan kuva, että kaivausalueen kuvaus on vielä pahasti kesken.

Ylimääräisen massebaa käsittelevän kappaleen funktio ei jää epäselväksi. Koska masseba ei Khirbet Qeiyafassa ollut primäärikäytössä, Garfinkel pääättelee, että esine on tarkoituksella poistettu käytöstä. Linkki kanaanilaisten kulttiesi-neiden hävittämiseen on ilmeinen. Tässä yhteydessä mainitaan Moosesen kymmenen käskyä, Gideonin taistelu Baalin alttaria vastaan sekä Joosian reformi. Khirbet Qeiyafassa on Garfinkelin mukaan käytetty toisenlaista metodia hävittää (desacralize) kulttiesineet. Tuhoamisen sijaan Khirbet Qeiyafassa ne sijoitettiin muurien sisään, jolloin ne katosivat kokonaan näkyvistä. Masseban kuvaaminen olisi kuitenkin tullut tehdä puhtaasti arkeologisesti näkökulmasta eikä tulkita löytöä Vanhan testamentin kertomusten pohjalta.

Keramiikkaesineet (kappaleet 6–7) on julkaistu vain osittain. Rautakaudelta IIA on löydetty 20 000 ruukunsirpaletta, joista on julkaistu 140 osin restauroitua esinettä tai keramiikanpalasta. Siitä huolimatta kyseessä saattaa olla kattavimpia selkeästi yhden aikakauden keramiikkakokoelma Palestiinan (Israelin) eteläosista. Kaivajat katsovat, että rautakausi IIA alkoi jo noin 1025 eKr., kun useat tutkijat katsovat aikakauden alkaneet 25 vuotta myöhemmin (rautakausi IIA varhaisvaiheet – noin 1025–975 eKr.)

Kirjoittajat korostavat, että kyseessä on keramiikan alustava julkaisu. Tämä näkyy siinä, että esineitä kuvataan suppeasti. Useis-

ta esineistä esitetään ainoastaan rekisteröintinumero, locus ja piirros. Esineiden löytökontekstin kuvaaminen puuttuu lähes kokonaan. Esimerkiksi jalallisia maljoja (chalice) on löydetty yhdeksän, mutta kuvaus jää vain 16 rivin pituiseksi (s. 125). Kaikista maljoista esitetään kuitenkin piirros (vain sivuprofiili) ja kahdesta valokuva (s. 128–129). Khirbet Qeiyafan keramiikkalöytöjä verrataan asianmukaisesti alueen muiden kohteiden keramiikkaan. Paralleeliesimerkkejä on riittävästi, joten lukija saa selkeän kuvan yhteyksistä muihin kaivauskohteisiin. Paralleelit liittyvät kuitenkin ensisijaisesti astioiden päätyyppeihin eikä yksittäisiin esineisiin. Esineiden kuvausta voi siis vielä paljonkin laajentaa, mutta tämä on siirtynyt myöhäisempään julkaisuun. Puutteista huolimatta keramiikkaosuus on informatiivinen ja hyödyllinen.

Seitsemäs kappale on omistettu asdodilaiselle keramiikalle, koska sen merkitys Khirbet Qeiyafan ajoituksessa on suuri. Kirjoittajat haluavat osoittaa, että löydetty asdodilainen keramiikka tukee radiohiiliajoitusta. Khirbet Qeiyafasta ei ole löytynyt filistealaista kaksiväristä (bichrome) keramiikkaa, eikä myöhäisfilistealaista koristeltua keramiikkaa. Kaksiväristä keramiikkaa esiintyy varhaisrautakaudella (IA I), kun taas myöhäisfilistealainen keramiikka alkaa kirjoittajien mukaan esiintyä kauden rautakausi IIA II loppuvaiheissa. Samansuuntaiseen ajoitukseen viittaa myös se, että niin sanottua foinikialaista mustaa keramiikkaa (Black on Red) tai filistealaisia kellonmuotoisia kulhoja (bell-shaped bowl) ei ole löytynyt. Jälkimmäinen on ollut hyvin yleinen rannikon filistealaiskaupungeissa varhaisella rautakaudella (IA I). Näiden puuttuvien keramiikkatyyppien perusteella voitaisiin päätellä, että Khirbet Qeiyafa ajoittuu IA II varhaisvaiheisiin, mikä sopii hyvin radiohiiliajoituksen kanssa (1025–975 eKr.), joka tosin perustuu vain neljään näytteeseen. Näytteitä on otettu kahdeksan, mutta niistä neljä jouduttiin hylkäämään sel-

västi virheellisen ajoituksen vuoksi (s. 35).

Petrografinen analyysi eli maa-aineksen analyysi, jonka avulla saadaan selville mistä saviastian savi on otettu, tuo hyödyllistä lisätietoa keramiikasta (kpl 8). Suurin osa keramiikkaesineistä on analyysien perusteella valmistettu viereisen Tammilaakson savesta. Filistealainen niin sanottu asdodilainen keramiikka taas on valmistettu rannikkotasangon savesta, joka kertoo kauppasuhteista filistealaisten hallussa olevien alueiden kanssa. Kiviesineet on julkaistu kokonaisuudessaan (kappale 9), mikä on poikkeuksellista ja ansiokasta. Myös metalliesineet on julkaistu kokonaisuudessaan.

Neljännessä kappaleessa David L. Adams pohtii Tammilaakson merkitystä raamatullisessa historiassa (Biblical History) sekä Khirbet Qeiyafan muinaista nimeä. Tammilaakson keskeisiä kohteita kuvataan pääasiassa Vanhan testamentin avulla. Kappaleessa on osin hyvinkin yksityiskohtaista pohdintaa Khirbet Qeiyafan muinaisesta nimestä. Useita eri vaihtoehtoja otetaan huomioon. Esimerkiksi Efes Dammim -nimisen paikan etymologiselle pohdinnalle uhrataan viisi palsta, mutta lopulta pohdinta ei tuota kovin varmaa tulosta. Efes Dammim on Adamsin mukaan tarkoittanut ”veristä rajaa” (bloody border). Se olisi ollut nimitys Tammilaakson itäpäästä, missä kulki filistealaisten ja Juudan välinen raja ja missä sen vuoksi käytiin useita verisiä taisteluita.

Adamsin mukaan vakuuttavien vaihtoehtojen vaihtoehto Khirbet Qeiyafan muinaiseksi nimeksi on Saaraim (שַׁרְאִים), jota myös Garfinkel ja Ganor ehdottavat ensimmäisessä kappaleessa. Khirbet Qeiyafan identifioiminen Saaramiksi ei kuitenkaan ole täysin ongelmatonta. Saaram mainitaan Vanhassa testamentissa vain kolme kertaa (1. Sam. 17:52; Jos. 15:36 ja 1. Aik. 4:31). Adamsin joutuu uhraamaan paljon palstatilaa selvittääkseen 1. Sam. 17:52 käyttämää ilmaisua בְּרִירָה.

שַׁרְאִים. Ongelma syntyy siitä, että Daavidin ja Goljatin taistelu käydään Tammilaaksossa, mistä filistealaiset joutuvat pakenemaan Goljatin hävittyä taistelun. Filistealaisia kerrotaan kuolleen pakomatalla Saaramin tiellä aina Gatiin ja Ekroniin saakka (ויפלו חללי פלשתים בדרך שַׁרְאִים ועַד־גַּת וְעַד־עַקְרוֹן).

Koska Tammilaakso on aivan Khirbet Qeiyafan välittömässä läheisyydessä, ei ole loogista ajatella, että Tammilaaksosta lähtevä tie veisi muualle paikkaan, jonka nimi on Saaram. Adams päätyy siihen, että 1. Sam. 17:52 ”can be taken to mean ’on the road from Shar’arayim as far as Gath and Ekron’”. Tämä voisi olla mahdollista, mutta suurempi ongelma 1. Sam. 17 kannalta on se, että jos Khirbet Qeiyafa on Saaram, herää kysymys, miksi kaupunkia ei muuten mainita koko luvussa lainkaan. Daavidin ja Goljatin välisen taistelun kerrotaan tapahtuneen Asekan ja Sookon välissä Efes-Dammimissa (1. Sam. 17:1). Jos Efes Dammim viittaa Tammilaakson länsipäähän, kuten Adams olettaa, taistelu on käyty muutaman sadan metrin päässä aivan Khirbet Qeiyafa edustalla. Voisi olettaa, että kaupunki mainittaisiin muussakin yhteydessä kuin vain viitattaessa siihen, joka on saanut nimen kaupungin mukaan. Teksti mainitsee vain Sookon ja Asekan, jotka sijaitsevat kauempana noin kahden kilometrin päässä. Lukijalle syntyy vaikutelma päämäärähakuisesta päättelystä.

Ehkä vakuuttavin perustelu samaistaa Khirbet Qeiyafa Saaramin kanssa on kaupungin muinainen nimi, joka tarkoittaa kahta porttia. Khirbet Qeiyafasta kerrotaan löydetyn kaksi rautakautista kaupunginporttia, mikä olisi poikkeuksellista rautakauden Palestiinassa. Toista porttialuetta ei kuitenkaan ole vielä julkaistu, vaikka siihen viitataankin useasti kaivausraportissa. Khirbet Qeiyafan kaivausraportin ensimmäisessä volymissä (s. 108–111) on esitetty kuvia ja pohjapiirros, joissa on alustavia viitteitä rakenteesta, joka voisi olla kaupunginportti.

Näiden rakenteiden ajoitus on kuitenkin toistaiseksi epäselvä. Vasta kun rakenteiden yhteydestä löydetään ajoitettavaa keramiikkaa samalta ajalta kuin alueen B portti, voidaan olettaa, että Khirbet Qeiyafassa on ollut kaksi porttia.

Raamatullisten kertomusten vahva osuus kaivausraportissa heikentää arkeologisten tulosten uskottavuutta. Kaivajat haluavat liittää Khirbet Qeiyafan Daavidin aikaan Juudaan ja ottaa näin kantaa keskusteluun varhaismonarkian aikaisesta Juudasta ja Vanhan testamentin historiallisuudesta. Linkki Vanhan testamentin tarinoiniin olisikin kannattanut julkaista erikseen ja keskittyä vuoden 2007–2008 kaivausraportissa puhtaasti arkeologiseen evidenssiin. Koska Garfinkel on aikaisemmin osoittanut olevansa ansiokas arkeologi (erityisesti Sha’ar ha-Golanin kaivaukset), herää kysymys, kuinka suuri vaikutus kaivausten rahoittajatahoilla on ollut kaivausraportin näkökulman valintaan. Esimerkiksi Foundation Stone tukee projekteja, jotka rakentavat juutalaisten identiteettiä ja yhteyttä Israelin maahan. Khirbet Qeiyafa ei lisää luotamusta siihen, että ideologisesti suuntautuneiden järjestöjen tuki arkeologisille kaivauksille edistäisi objektiivista tutkimusta.

Garfinkelin ja Ganorin raportin kielenkäyttö on paikoin kyseenalaista. Kilpailevia teorioita varhaismonarkian ajasta vähätellään ja niiden edustajien motiiveja kuvataan esimerkiksi seuraavasti: ”ridiculous”, ”panic reaction of its proponents”, ”linguistic manipulation”, ”groundless arguments, masquerading as scientific writing through footnotes ...” (s. 11). Lemchen ja Thomsonin Danin piirtokirjoitusta käsittelevät artikkelit kuuluvat Garfinkelin ja Ganorin mukaan kategoriaan ”Paradigm-Collapse Trauma” (s. 11). On selvää, että Garfinkel ja Ganor kirjoittavat suurella tunteella, kun kyseessä on varhaismonarkian aika tai Vanhan testamentin historiallinen luotettavuus. Arkeologista aineistoa tulki-

taan tällöin Vanhan testamentin saneleman kysymyksenasettelun pohjalta. Näkökulma on näissä osissa polarisoiva, ehdoton ja mustavalkoinen. Tämä näkyy esimerkiksi siinä, miten Khirbet Qeiyafan asukkaiden etninen alkuperä voi olla vain filistealainen tai israelilainen. Kaksijakoinen kysymyksenasettelu on mahdollista vain hyvin tiukasti Vanhan testamentin tekstin historiallisuuteen luottaen. Tosin silloinkin voisi olettaa, että kanaanilainen alkuperä voisi olla yksi vaihtoehto.

Arkeologisen aineiston tulisi antaa puhua omalla kielellään ja tulkintojen tulisi nousta puhtaasti arkeologian omilla ehdoilla. Tuloksia voi myöhemmin, mieluummin erillisessä julkaisussa, verrata arkeologian tarjoamiin tuloksiin. Nyt Khirbet Qeiyafan julkaisuraportissa Vanhan testamentin kertomusten vaikutus alkaa kirjaimellisesti ensimmäisellä sivulla: ”a fortified city in Judah from the time of King David” (s. 3). Yksi päämäärä näyttäisi olevan osoittaa, että Daavid hallitsi suurta valtakuntaa, joka ulottui myös Khirbet Qeiyafaan saakka. Samansuuntainen päämäärä näyttäisi olevan myös Eilat Mazarin kaivauksilla Jerusalemin Daavidin kaupungissa, missä lähes vuosittain löytyy uusia todisteita Vanhan testamentin kertomusten historiallisuudesta: 2007 Daavidin palatsi, 2008 Sidkian pakotunneli ja 2009 Salomonin rakentama muuri.

Myös keramiikkaa esittelevässä kappaleessa on erikoisia ratkaisuja, jotka perustuvat Vanhan testamentin kertomuksiin. Esimerkiksi Lakisin keramiikkaa tarkasteltaessa Hoo-Goo Kang ja Yosef Garfin katsovat, että sieltä ei voi löytyä Juudan valtakuntaan yhdistettävää rautakausi IIA aikaista keramiikkaa, koska Vanhan testamentin tradition mukaan (2. Aik. 11:5–10) vasta Rehabeam rakensi Lakisin (s. 119). Se, että kyseisessä raamatunkohdassa viitataan linnoitustöihin (j. 5: ויבן ערים למצור ביהודה ja j. 10: וּבְבִנְיָמִן עָרֵי מְצֻרוֹת), ei näytä häiritsevän kirjoittajia. Luettelossa mainitaan yhteensä 15 kaupun-

kia, joista useimmista on löytynyt rautakautta varhaisempaakin keramiikkaa. Raamatunkohtaakin on siis käytetty mielivaltaisesti. Viimeistään keramiikkaa esittelevässä osiossa arkeologia ja Vanha testamentti tulisi ehdottomasti erottaa toisistaan.

Luulöydöt on dokumentoitu ja julkaistu asianmukaisesti kappaleessa 11. Lukija saa niistä hyödyllistä tietoa Khirbet Qeiyafan asukkaiden ruokavaliosta. Luulöydöissä merkittävää huomiota saa kysymys sianluista ja niiden merkityksestä asukkaiden etniseen taustaan. Khirbet Qeiyafasta ei ole löytynyt ainoatakaan sianluuta, mikä on kirjoittajalle eli Ron Kehatille merkki siitä, että asukkaita olivat juutalaisia. Ero filistealasiin kaupunkiin (esimerkiksi Tell es-Safi) on ilmeinen. Sen perusteella voi kyllä päätellä että Khirbet Qeiyafa ei ilmeisesti ollut filistealainen kaupunki. Sitä ei kuitenkaan mainita, että myös muut seemiläiset kansat ovat jo pronssikaudella käyttäneet sikoja ravintona huomattavan vähän. Taustalla on Lähi-idän ilmasto- ja ravinto-olosuhteet, jotka eivät suosi siankasvatusta. Euroopasta tulleet filistealaiset luopuivat siankasvatuksesta vähitellen huomattuaan, että siankasvatus ei Lähi-idässä ole kannattavaa. Kaksijakoinen ajattelu, jonka valossa asukkaat ovat joko israelilaisia tai filistealaisia, häiritsee siis myös luulöytöjen tulkitsemista. Metodisen lähestymistavan ongelmat havainnollistuvat vielä metsästettävien eläinten luiden tulkinnessa. Osa luulöydöistä viittaa siihen, että Khirbet Qeiyafan asukkaat ovat harjoittaneet metsästystä. Kappaleen kirjoittaneen Kehatin mukaan metsästettävien eläinten luulöytöjä täytyy tarkastella erityisen huolellisesti, koska eläinten tappaminen metsästyksen yhteydessä olisi ollut ”halakistinen ongelma” kaupungin juutalaisasukkaille (s. 202).

Paljon huomiota saanut piirtokirjoitus esitellään perusteellisesti kappaleessa 14. Osa piirtokirjoituksen kirjaimista paljastui vas-

ta infrapunavalokuvauksen avulla. Tätä metodia ja sen tuloksia Khirbet Qeiyafan piirtokirjoituksessa esitellään erillisessä kappaleessa 15. Piirtokirjoituksen esittely on huolellista ja selkeää. Lukija saa käyttöönsä toistakymmentä valokuvaa, joiden avulla hän voi itse pohtia uusien tulkintoja piirtokirjoituksen sanomasta. Suurin ongelma piirtokirjoituslöydön esittelystä liittyy samaan metodiseen ongelmaan, joka toistuu eri puolilla julkaisua. Kirjoittajien päämäärä on osoittaa, että teksti on kirjoitettu hepreaksi. Se taas tukisi teoriaa, että kaupunki kuului Juudan kuningaskuntaan. Vaikka piirtokirjoituksesta ei esitetä käännöstä, kirjoittajat ovat vakuuttuneet ensimmäisen rivin sanojen osoittavan, että teksti voi olla vain hepreaa. Argumentaatiossa on useita heikkouksia. Piirtokirjoituksen ensimmäinen rivi rekonstruoidaan muotoon: אֵל תֵּשׁוּ [וְעֵבֶר אֵת]. Rivin viimeisestä kirjaimesta on julkaistujen valokuvien perusteella nähtävillä pieni viiva. Kyseen voi tulla hyvin monta eri kirjainta, mutta se tulkitaan olevan mahdollinen jäännös kirjaimesta ת, jolloin tekstissä olisi heprean objektinmerkki אֵת. Tässä tapauksessa edellinen sana עֵבֶר pitäisi tulkita verbiksi. Tämä taas on tärkeää sen kannalta, että kirjoittajien mukaan sana עֵבֶר ei esiinny verbinä foinikiassa. Sama argumentti esitetään verbistä עֵשָׂה, jonka katsotaan olevan sanan תֵּשׁוּ taustalla. Verbi ei heidän mukaansa esiinny foinikian tai aramean kielissä (s. 254). Tässä kirjoittajien ilmaisutapa on kuitenkin hämäävä, sillä he viittaavat alueen aikalaiskieliin (”contemporary languages of the area”). Viitataan ko tällä vain tietyn ajan (rautakausi IIA) foinikian ja aramean kieleen? Tässä tapauksessa kysymyksiä herättää kirjoittajien huomautus, että tältä ajalta ei ole lainkaan vertailuaineistoa näillä kielillä.

Vilkaisu sanakirjoihin paljastaa ongelmia argumentaatiossa. Juuri עֵבֶר esiintyy verbinä hyvin yleisesti useissa seemiläisissä kielissä, esimerkiksi arameassa sen varhais-

vaiheista alkaen, ugaritissa, arabias-
sa ja Etiopian eri kielissä. Se, että
sanaa ei ole löydetty foinikialaista
aikalaislähteistä, ei osoita Khirbet
Qeiyafan piirtokirjoituksen olevan
hepreaa. Lisäksi on huomattava, et-
tä foinikialaiset aikalaislähteet –
viitataan tässä vain 900-lukuun
eKr.? – ovat hyvin harvinaisia. Ver-
bin עשה suhteen tilanne on sa-
mankaltainen. Sana esiintyy aina-
kin ugaritissa, varhaisessa etelä-
arabiassa ja moabissa, esimerkiksi
useita kertoja Meesan steelassa (ri-
vit 9, 26). Molemmat verbit ovat siis
olleet käytössä laajalti seemiläis-
sä kielissä. Niiden esiintymisen pe-
rusteella ei voi päätellä, että piirto-
kirjoitus olisi nimenomaan hepreaa.
On valitettavaa, että kirjoittajien
argumentaatio on tässä osin har-
haanjohtavaa. Osoittaakseen Khir-
bet Qeiyafan kuuluvan Juudan val-
takuntaan kirjoittajat ovat valmiit-
ta joustamaan kriittisestä lähesty-
mistavasta.

Teoksessa on myös joitakin tek-
nisiä ongelmia. Häiritsevin ongel-
ma liittyy valokuviin, joista osa on
otettu voimakkaassa auringonpais-
teessa, minkä seurauksena kuvis-
sa on räikeä kontrasti varjossa ole-
vien ja auringossa olevien kohteiden
välillä. Vaikka useimmat kuvat
ovat tästä huolimatta käyttökelpoi-
sia, joissakin kuvissa kontrasti on
häiritsevä (esimerkiksi kuvissa 5.29,
5.33b, 5.50, 5.60, 5.66, 5.71, 5.77,
5.93). Lokusten merkitseminen va-
lokuviin olisi helpottanut huomattavasti
niiden käyttöä. Nyt lukija
joutuu itse päättämään mikä
muuri tai rakenne liittyy mihin ku-
vaukseen. Toisaalta myöskään itse
tekstissä ei viitata lokuksiin, joten
lukija joutuu etsimään tiedon kap-
paleen 16 kenttämuistiinpanoista ja
sen yhteydessä olevasta taulukosta.

Huolimatta yllämainituista on-
gelmistä Khirbet Qeiyafan julkai-
su on merkittävä panos rautakau-
si IIA aikaisen eteläisen Israelin (Pa-

lestiinan) arkeologisessa tutkimuk-
sessa. Vaikka löydöt on toistaisek-
si vielä julkaistu puutteellisesti, teos
on käyttökelpoinen esimerkiksi ke-
ramiikan tai kiviesineiden vertai-
levassa tutkimuksessa. Myös piir-
tokirjoituslöytö on nyt helposti ko-
ko tutkijayhteisön arvioitavissa. Ar-
keologisten perustulosten laatuun
voi luottaa Yosef Garfinkelin var-
haisempien vakuuttavien näyttö-
jen pohjalta, mutta teoksessa esi-
tettyihin tulkintoihin ja johtopää-
töksiin tulee suhtautua kriittisesti:
Vanhan testamentin teksti on sel-
västi ohjannut tulkintoja. Usein lä-
pi paistaa myös tarkoitushakuisuus
sekä pyrkimys osoittaa, että Juuda
oli Daavidin aikana suuri valtakun-
ta. Ideologiset motiivit, joita ei voi
olla huomaamatta, heikentävät ko-
ko teoksen laatua tieteellisenä jul-
kaisuna.

JUHA PAKKALA
DOS., HELSINKI